

Макарова Олена Павлівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
старший викладач кафедри педагогіки та психології факультету № 3,
Харківський національний університет внутрішніх справ

РОЗВИТОК ОБРАЗУ ПРОФЕСІЙНОГО «Я» ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Зміни, які відбуваються у суспільстві, призводять до трансформації образу світу, формування якого відбувалося роками. Дійсність сучасної України, характеризується категоріями перетворення, такими як транзитивність, трансформація структурного та соціокультурного рівня соціального середовища, містить якісні зміни соціально-культурного поля, а саме: ідеалів, цінностей, можливостей, норм. Відчувається потреба формування новітніх практик, значущих змін у структурі ідентифікації особистості у череді соціальних позицій. Виникає необхідність перегляду підходів щодо підготовки особистості до самостійного життя насамперед у професійному полі. В процесі навчання образ професійного «Я» здобувача вищої освіти характеризується як представника певної професійної спільноти.

Виходячи з даних досліджень (В. Андронов, Ю. Скрибук), рушійною силою розвитку образу професійного «Я» в студентському віці є суперечність між уявленнями про професію і реальною суттю, з одного боку, і між уявленнями про себе як суб'єкта майбутньої професійної діяльності і своїми реальними можливостями – з іншого. Розвиток образу «Я» здобувачів вищої освіти відбувається у напрямі розширення уявлень про себе, формування несуперечливого і чіткого образу «Я» у системі майбутньої професійної діяльності. Це відбувається за рахунок включення в особистісний простір нових ознак професії, що своєю чергою висуває нові вимоги до себе: змінюються критерії самооцінювання у подоланні стереотипів образу «Я», в цілісному баченні себе в контексті майбутнього життя і професійної діяльності [3]. Тому адекватний психолого-педагогічний вплив на особистість здобувача вищої освіти протягом навчання у закладі вищої освіти сприятиме розвитку їх професійної ідентичності.

Проблема розвитку ідентичності розглядалась у контексті: здатності до саморозвитку особистості (С. Максименко); технології проблемного навчання у професійній підготовці (Г. Балл, І. Бех, І. Зязюн, І. Титаренко, С. Сисоєва та ін.); акмеологічної основи становлення особистості як професіонала (К. Абульханова-Славська, О. Бодальов, А. Деркач, Л. Орбан-Лембрик та ін.); розвитку ідентичності як творчого потенціалу особистості (О. Білібін, В. Клименко, В. Романець, Ю. Максименко та ін.); реалізації цілісного, інтегративного, суб'єктивного підходів

до розвитку та формування професійної ідентичності особистості (М. Боришевський, Л. Карамушка, С. Максименко, В. Селіванов, Т. Титаренко та ін.); формування професійної ідентичності, становлення професійної свідомості у процесі фахової підготовки (А. Маркова, В. Москалець, Н. Пов'якель, Н. Шевченко та ін.). Питаннями становлення професійної ідентичності студентів ВНЗ займалися А. Борисюк, О. Гавриченко, Г. Гарбузова, М. Кліщевська, Ю. Поваренков, У. Родигіна, В. Сафін та ін. Професійну ідентичність студентів різних напрямків підготовки вивчали В. Абдурашитов, Т. Березіна, В. Зливков, А. Лукіяничук, М. Попіль, Т. Міщенко, Л. Шнейдер [5].

Як підкреслює В. Толочек, професійна ідентичність – це процес та результат оптимального й адекватного узгодження «внутрішніх та зовнішніх умов» праці, відображення «зовнішніх умов через внутрішні», що проявляється у прийнятті рішень, практичних діях, учинках людини, пов'язаних з її професійним та особистісним самовизначенням як суб'єкта праці, становленням як особистості і професіонала [7].

Мобілізація резервів психічного розвитку здобувачів вищої освіти у вищому навчальному закладі зі специфічними умовами навчання на цьому етапі здійснюється за рахунок мотиваційних установок і побудови дидактичних систем, які оптимізують способи руху до вершин професіоналізму і зрілості особистості.

Неодмінними умовами досягнення основ професійної ідентичності є соціальна практика взаємодії з іншими і з собою, особистісне включення в освоєння професійної діяльності, перший професійний досвід самостійної діяльності в процесі навчання, використання діалогічного підходу у взаємодії викладача, досвідченого офіцера-правоохоронця, куратора і здобувача вищої освіти (курсанта), що забезпечує поєднання емоційно-ціннісного і професійно-особистісного досвіду їх носіїв [2,]. Значну увагу на цьому етапі необхідно приділяти самостійній практичній діяльності, основа якої закладається на практичних заняттях і реалізується в період проходження здобувачами вищої освіти (курсантами) щорічної практики та стажування на посаді.

Т. Березіна [1] виділяє три основні етапи становлення професійної ідентичності особистості під час навчання у вищому навчальному закладі зі специфічними умовами навчання:

1) первинний вибір, коли особа вперше знайомиться з професійною спільнотою, навіть не приміряючись до неї. При цьому у майбутніх поліцейських формується ціннісне ставлення до обраної професії;

2) підтвердження або не підтвердження первинного вибору. На цьому етапі можуть суттєво змінюватися професійні уподобання та наміри людини, що нерідко призводить до розчарування у своєму професійному виборі або навпаки, до

впевненості у ньому;

3) реалізація первинного вибору в діяльності. На цьому етапі відбувається перехід особистості до ототожнення себе зі своєю професійною діяльністю, входження у професійну спільноту, усвідомлення своєї професійної самостійності та ефективності.

Проведений теоретичний аналіз наукових праць з означеної проблеми дають можливість, в подальшому, висвітлювати деякі суперечності між необхідністю розвитку професійної ідентичності поліцейських та існуючою системою психолого-педагогічного впливу і професійного навчання в процесі підготовки у вищому навчальному закладі зі специфічними умовам навчання.

Список використаних джерел

1. Бесчастный В.Н. Работа с персоналом органов внутренних дел : науч.-практ. пособ. Донецк: ДЮИ МВД при ДонНУ, 2005. 324 с.

2. Бобро Н.В. Професійна ідентифікація у структурі процесу професіоналізації правоохоронців. *Право і Безпека*. 2014. № 1 (52). С.154–158. URL: <http://pb.univd.edu.ua/index.php?controller=service&action=download&download=17041>.

3. Макаренко П.В. Професійна «Я-концепція» майбутніх фахівців правоохоронної діяльності : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Харків, 2001. 19 с.

4. Макарова Е.П. Профессиональная идентичность правоохранителей на этапе профессиональной подготовки *PSIXOLOGIYA*. 2015. Вып. 4 (20). С. 94–100.

5. Макарова О.П. Дослідження професійної ідентичності майбутніх правоохоронців на етапі фахової підготовки. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 8 квіт. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2016. С. 81–84.

6. Макарова О.П. Вплив екстремальних умов професійної діяльності на функціональний стан поліцейських. *Інтеграційний розвиток особистості та суспільства: психо-логічний і соціологічний виміри*. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса. Видавничий дім «Гельветика», 2020. 316 с.

7. Тороп К. С. Психологічні особливості становлення професійної ідентичності педагога. *Актуальні проблеми психології*. 2008. Т. 7, Вип. 15. С. 292–296.